

માનવી : એક શાકાહારી પ્રાણી

(ડૉ. શિલ્પા નેમચંદ ગાલા, મુંબઈ)

મહાભારત ની વાત છે.

વેરની અગ્નિમાં બળતા બ્રાહ્મણ પુત્ર અશ્વત્થામાને વિચાર આવે છે, રાતે ઊંઘતા પાંડવોની હત્યા કરી નાખવી.....! કૃપાચાર્ય, કૃતવર્મા અને અશ્વત્થામા રાત્રે ઝાડ નીચે સૂતા છે. અશ્વત્થામા રાતે પાંડવોની કતલ કરવાના મનસુબા સેવે છે, પરંતુ કૃપાચાર્ય તેને સમજાવે છે કે ઊંઘમાં સૂતેલાઓની હત્યા કરવામાં અધર્મ રહેલો છે. એના કરતાં સવારમાં સામી છાતીએ લડવું જોઈએ, કૃપાચાર્ય એને સમજાવી શાંત પાડે છે.

પણ તેજ વખતે અશ્વત્થામા જૂએ છે કે અંધારામાં ઘુવડ ઝાડ પર ઊંઘમાં સૂતેલા કાગડાનાં બચ્ચાંને ચૂંથી મારી નાખે છે. !

બસ ! અશ્વત્થામાને ગુરુ ચાવી મળી જાય છે. ઘુવડ જેવા ગુરુ ભેટી જાય છે અને તે કૃપાચાર્યને જગાડી આ ગુરુ જ્ઞાનના આધારે સૂતાઓની હત્યા કરવા નીકળી પડે છે.....

માનવી જ્યારે પશુ-પંખીઓના આચાર નિયમોના આધારે પોતાના ધર્મની વ્યાખ્યા બાંધે છે, ત્યારે માણસ જેવો માણસ વિકૃત ધર્મના પંથે ચડે છે ભગવાન વ્યાસે મહાભારતમાં વિકૃત કસોટી મૂકી છે.

ડાર્વિન ના 'Survival of the fittest' 'યોગ્યનું જ અસ્તિત્વ' વાળા કાયદાનું આવું અર્થઘટન તે પછી છેક નાઝી જમાના સુધી થતું રહ્યું. પ્રાણી સૃષ્ટિમાં પ્રવર્તમાન આ નૈસર્ગિક અને વૈજ્ઞાનિક કાયદાને માણસે પોતાના ધર્મ માટેનું પ્રમાણ માન્યું અને તેમાંથી નિત્શિવાદ, નાઝીવાદ અને ફાસીવાદનો જન્મ થયો.

મહર્ષી વ્યાસે આ તથ્યનું યથાર્થ નિરૂપણ કર્યું છે. સંસ્કૃત માનવી પશુઓને અનુસરી કેટલો વિકૃત થાય છે, થઈ શકે છે અને થશે, તેનો સંકેત પણ આર્ષવ દ્રષ્ટા વ્યાસે આ ઘટના દ્વારા આપી દીધો છે

ડૉ. શિલ્પા નેમચંદ ગાલા

“ જીવો જીવસ્ય જીવનમ્ ” એ પ્રાણી સૃષ્ટિનો કુદરતી નિયમ છે, માનવ સૃષ્ટિનો નહિ. માનવીમાં રહેલી પશુતાએ આ નિયમ પોતા માટે અપનાવી લીધો છે.

માનવી એમજ માની બેસે છે કે હું તો કુદરતનું સર્વ શ્રેષ્ઠ સર્જન. આ ધરતી, એનું પેટાળ, પ્રાણી, વૃક્ષો, પ્રાણીઓ, પશુઓ, તમામ જીવસૃષ્ટિ, તમામ સાધનો, પોતાનાં સુખસગવડ માટે જ

અસ્તિત્વ ધરાવે છે. એનો ગમે તેવો દુરુપયોગ કરવાનો પોતાને અબાધિત અધિકાર છે. સ્વાદ માટે પ્રાણીને મારીને ખાવાનો પણ અધિકાર છે. બુદ્ધિમાન માનવીએ મનગમતા સિદ્ધાંતો ઉપજાવી કાઢ્યા.

‘ જીવો જીવસ્ય જીવનમ્ ’ એ નિયમ પ્રાણીસૃષ્ટિનો છે, માનવ સૃષ્ટિનો નહિ. એક પશુને માણસ ખેતીના કામમાં જોતરી શકે છે, તેનો ઉપયોગ કરી શકે છે, પરંતુ કોઈ પશુ પોતાની મેળે ખેતી કરી શકતો નથી. અનાજ ઉગાડી શકતો નથી. રાંધી પણ શકતો નથી. એટલે જીવન સાચવી રાખવા પણ કેટલાક પશુઓ જીવો જીવસ્ય જીવનમ્નું અનુસરણ કરે છે.

પરંતુ પ્રાણી સૃષ્ટિનો આ કાયદો ભક્ષક અને ભક્ષ્યનો સિદ્ધાંત Total નથી. બીજો પણ એક મહત્વ પૂર્ણ નિયમ આ સૃષ્ટિમાં પ્રવર્તે છે. ઉત્ક્રાંતિની પ્રક્રિયામાં જેને સીમ બાયોસીસ કહેવાય છે, પરસ્પર શાંતિમય સહ અસ્તિત્વ એજ પ્રતિપાદન કરતાં શાસ્ત્રોએ કહ્યું ‘ પરસ્પર ઉપગ્રહો જીવાનામ્ ’

ઉત્ક્રાંતિવાદનાં પ્રતિપાદન પ્રમાણે મનુષ્ય એ ઝાડ જંગલ નિવાસી કૃષિ સમાજનું વંશજ છે. હજી પ્રીહેટર્સ નામની વાનર જાતિ શાકાહારી છે અને માનવી તેની સૌથી નજીક છે. ફળફૂલ આહાર વગેરેની વ્યવસ્થા પછી તે જંગલ છોડતાં ગુફાવાસી થયો અને શિકારનો આદી થયો. નારી વર્ગ પણ આ કાર્યમાં સામેલ રહેતો. ગુફાવાસમાં સ્થિરતા પછી ધીમે ધીમે સ્ત્રી વર્ગે ફળફૂલ ઉછેર અને ખેતીની પેદાશ શોધી કાઢી અને એમાં કુશળતા પ્રાપ્ત કરી.

ખેતી પ્રધાન વ્યવસ્થામાં ફળદ્રુપતા આશિર્વાદ રૂપ રહેતી. અને આદિ માનવ સાવ જ કુદરતના કલ્યાણકારી સ્વરૂપોના દેવી-દેવતાઓમાં માનતો થયો. દેવદેવીઓને રિઝવવા અનેક પ્રકારના પૂજાપાઠ, ક્રિયાકાંડ, મંત્ર-તંત્રનો આશરો લેવાનો. આથી તંત્રમાં સ્ત્રી શક્તિનું પ્રાધાન્ય છે સાંખ્ય દર્શનમાં પણ સ્ત્રી શક્તિનું મહત્વ જણાવાયું છે તંત્રનો પ્રચાર બિહાર, બંગ દેશ, આસામ આદિ ઉત્તર પૂર્વ પ્રદેશોમાં થયો, જેના અવશેષ રૂપે હજી કાલી-દૂર્ગા પૂજા એ વિભાગોમાં આજે પણ પ્રચલિત છે કૃષિ વિષયક કૌશલ્યનાં કારણે માતૃસમાજ વિકસ્યા અને માતૃવેશ ગાંધાર કામરૂપ (આસામ) વગેરે પ્રદેશોમાં અસ્તિત્વમાં આવ્યા. આજે પણ બ્રહ્મદેશ, કેરળ વિ. સ્થળોએ માતૃ સમાજ વ્યવસ્થાનાં અંશ જોવા મળે છે. આમ તંત્ર અને વેદ કાળમાં અગમ્ય શક્તિની પૂજા, તેને રીઝવવા મંત્ર - ઉપાસના ભોગ-બલિ વિ. માર્ગો અપનાવવામાં આવતા. ટોળીનો સભ્ય જે આવી ધાર્મિક વિધિઓ કરાવતો તે પૂજારી કહેવાતો તેને શિકારે જવાની ફરજ પાડવામાં આવતી નહીં. એને વિધિની સેવા

બદલ રોજી મળી રહેતી. કમે કમે આ પૂજારીના વંશજો સમાજમાં વર્ચસ્વ ધરાવતા થઈ ગયાં. એ વર્ચસ્વ ટકી રહે તે માટે આ વર્ગે લોકોના મનમાં અનેક પ્રકારના વહેમોની જડ ઊંડે સુધી રોપી દીધી. ખેતી પ્રધાન સમાજમાં પણ આ પૂજારીઓ જન્મ, મૃત્યુ જેવા અનેક પ્રસંગોએ ક્રિયા કાંડો અનુષ્ઠાન કરાવતા અને પોતાનો કર ઉઘરાવતા. યજ્ઞ, હોમ-બલિદાન-હિંસા જ્યારે અતિ કમી ગઈ ત્યારે જૈન બુદ્ધ મતમાં એનો સૂક્ષ્મ પ્રતિકાર થયો.

પ્રાચીન ઐતિહાસિક કાળના, પથ્થર યુગ, બ્રોન્ઝ (કાંસા) યુગ અને લોહ યુગ. લોહ યુગ અને પથ્થર યુગના ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે જૂનો, મધ્યમ અને નવો, જોકે દુનિયાભરમાં આ યુગોનો પ્રારંભ અને અંત એક જ સમયે નથી થયો.

નવા પથ્થર યુગનાં માનવીએ ખેતીની કળાને શોધી વિકસાવી, નવા પથ્થર યુગનો માનવી ફળદ્રુપ જમીનમાંથી હળ અને બળદથી ખેતી કરી અનાજ ઉગાડી શકતો. આ ખાદ્ય પદાર્થોનો પૂરવઠો એટલો વિપુલ રહેતો કે પટેલો, પૂજારીઓ, સામંતો, સરદારો, અને કારીગરો પોતાનો વ્યવસાય સ્વતંત્રપણે કરી શકતા અને સમાજ તેમને નભાવી શકતો. આમ શસ્ત્રો બનાવનાર લુહાર, ઘર બાંધનાર કડિયા, શિલ્પકાર, ચિત્રકાર, સુતાર વિ. હુત્ર વિકસ્યા અને કારીગર વર્ગ અસ્તિત્વમાં આવ્યો. આ વર્ગે ઉચ્ચાલન અને ગરગડી સંચાલિત યંત્રોની શોધ કરી. આ યંત્રોથી ભારી વસ્તુ સહેલાઈથી ઊંચકી શકાતી.

અમુક પ્રદેશોમાં ત્રણ-ચાર વર્ષમાં ધરતીની ફળદ્રુપતામાં નોંધપાત્ર ઓટ આવતી એટલે ધરતી મેળવવાની ચિંતામાં માનવી જંગલોને કાપી ધરતી મેળવવાનાં પ્રયત્નો કરતો. આ રીત યુરોપના દરેક ભાગમાં પણ આચરવામાં આવતી આજે પણ આસામ અને નાગ પ્રદેશોમાં આ રીત અખત્યાર કરવામાં આવે છે.

ઈ. સ. ૧૯૫૦ માં જોર્ડનની ખીણમાં જેરિકોગામનાં પ્રાચીન ખંડિયરો અને અવશેષો પરથી તારણ મળ્યું કે—

- ૧) આ ખંડિયરો ઈ. સ. પૂર્વે ૭૦૦૦ એટલે લગભગ ૮૦૦૦ વર્ષ પૂરાણ છે.
- ૨) આ સ્થળે આઠ એકર વિસ્તારમાં ખેડૂતોની વસાહત હતી.
- ૩) આ વસાહતીઓ ખેતી કરતા ઘેર ચરાવતા શિકાર કરતા અને ફળ, શાકભાજી જેવી ખાદ્ય વસ્તુઓનો સંગ્રહ કરતા.
- ૪) તેમણે માટીનાં વાસણ બનાવવાની કળા હસ્તગત કરી હતી.
- ૫) આ ગામ જેરિકો - ૧ કોઈ કાળે નષ્ટ પામ્યું અને એજ સ્થાને એક હજાર વર્ષ પછી વધુ ઊંચાઈએ જેરિકો - ૨ ગામ વસ્યું.
- ૬) ઈ. સ. પૂર્વે ૪૭૫૦ ની આસપાસ કુડિસ્તાનના 'જેરમો' ગામ પાસે ' પ્રાચીન જેરમો ' વસ્યું હતું જેના રહેવાસીઓ ઘઉં-જવની ખેતી કરતા. ગાય ભેંસ-ઘેંટા બકરાં ચરાવતા, ત્યાં બારે માસ પાણી મળે તેવું ઝરણું વહેતું નાના ખેતરોને નહેર વાટે પાણી આપવાની વ્યવસ્થા હતી. તેઓ કપડાં વણતા,

માટીનાં વાસણો પર રંગબેરંગી ચિત્રો ઘેરા પાકા રંગથી દોરતા આ ચિત્રો લગભગ ૭૦૦૦ વર્ષ સુધી અકબંધ મળી આવેલ છે.

નાઈલ નદીનાં વિસ્તારમાંથી મળી આવેલ પ્રાચીન ગામડાંઓનાં ખંડિયરો પરથી નિર્દેશ મળે છે, કે આ ગામડાઓમાં કુટુંબ પ્રથા પ્રચલિત હતી. નાના કુટુંબો રહી શકે તેવી અનેક ઝૂંપડીઓ મળી આવે છે.

જર્મનીના ' કોલોન ' શહેરની બાજુમાં આવેલ 'લીન્ડથાલ' ગામનું ખોદકામ કરતાં પ્રાચીન ગામ અકબંધ હાથ લાગ્યું છે. ૧૦૦ ફૂટ લાંબા અને ૨૦ ફૂટ પહોળા ૨૧ ઘરો મળી આવ્યા. આ ઘરોમાં ગામનાં ગામો કે ટોળી રહેતી હોવી જોઈએ એમ સૂચિત થાય છે.

પૂરાતત્ત્વવિદોના સંશોધનો નિર્દેશ કરે છે કે ઈ. સ. ૪૦૦૦ પૂર્વે યુરોપ એશિયા અને આફ્રિકાના માનવીઓ ખેતી-પશુપાલન કરતા, ઘર બાંધતા, વસ્ત્રો વણતા, ઓજારો અને ખેતીના સાધનોનો ઉપયોગ કરતા મકાઈ ઉગાડતા. જમીનને ફળદ્રુપ બનાવવા માનવ અને ઘેર ઢાંખરના મળમૂત્રનો ઉપયોગ કરતા.

જગતની ઘણી બધી સંસ્કૃતિઓનાં મંગળાચરણ અને વિકાસ નદીના તટે થયાં છે. ખેતી માટે અત્યંત ફળદ્રુપ જમીન સિંધુ અને ગંગા નદીના વચ્ચેના પટ પર હતી. તેવીજ રીતે ઈજિપ્તની નાઈલ નદીનો પટ એટલેજ સંસ્કૃતિના વિકાસમાં સભ્યતાના ઉદયમાં મિસર (ઈજિપ્ત) મેસોપોટેમીઆ-ઈરાક, ભારત અને ચીન મોખરે રહ્યો. મોહેન્જોડેરો અને હરપ્પા તેમજ લોથલમાં મળી આવેલા અવશેષો આની સાક્ષી પૂરે છે.

ખેતીના પ્રારંભ સાથે માનવી સ્થિર બની રહેવા લાગ્યો-સમુહમાં રહેવા લાગ્યો. માનવ સમાજ અસ્તિત્વમાં આવ્યો. સમાજમાં રહીને જ માનવીએ સંસ્કૃતિના ચરમ શિખરો સર કર્યા છે. પ્રથમ તીર્થંકર ઋષભદેવે માનવજાતને અસિ, મસિ, કૃષિની વિદ્યાઓ શીખવી અને સામાજિક માળખાનું નિર્માણ કર્યું.

આજે પણ ખેડુત જ સમાજની ધરીરૂપ છે.

આ પરથી ફલિત થાય છે કે માનવ જાતિ એ નવહજાર વર્ષ પૂર્વે ખેતીની શોધ કરી સ્થિર સમૂહ બનીને રહેવા લાગી અને નદીનાં તટો પર સંસ્કૃતિ અને સભ્યતાનો પ્રથમ આર્વિભાવ થયો અને વિકાસ થયો.

જેમ જૈન દર્શનની પ્રકૃતિ અહિંસા છે તેમ માનવી પણ નૈસર્ગિક રીતે પ્રકૃતિથી અહિંસક છે. અને માંસભક્ષણ, માનવ શરીરની રચના માનવીય વૃત્તિઓ અને માનવીય સભ્યતા સાથે કોઈ રીતે સુસંગત નથી. જ્યાં સુધી ખેતીની શરૂઆત નહોતી થઈ ત્યાં સુધી શિકાર કરી માનવી પોતાનો નિર્વાહ કરતો અને તે સમયે એ અનિવાર્ય પણ કહી શકાય. પરંતુ માનવી જ્યારે વિપુલ જથ્થામાં અનાજ ઉગાડતો થયો અને આહારની કોઈ સમસ્યા ન રહી, છતાં પણ બલિદાનનાં પ્રસાદ રૂપે કે અન્ય બહાના હેઠળ માંસાહારીની જે

પ્રવૃત્તિ માનવી આજ સુધી કરતો આવ્યો છે એ માનવવૃત્તિ છે. અને તે અંગેનાં કોઈ પણ બહાના અને કારણ વજૂદ વગરનાં સગવડિયાં અને ઉપજાવી કાઢેલાં છે.

જૈન દર્શન માને છે કે તમામ જીવો સરખાં છે, જીવસત્તા એ સમાન છે, માત્ર ઈન્દ્રિયોનાં વિકાસની દૃષ્ટિએ એમાં ભેદ છે. જૈન દર્શનની અહિંસા તમામ જીવ સૃષ્ટિને આવરી લે છે. નાનામાં નાના કોઈ પણ જીવની હિંસા તો ન કરવી પણ દરેક જીવને હિંસામાંથી ઉગારવો કારણ બધા જીવો સુખ ચાહે છે, દુઃખ કોઈને ગમતું નથી. તમામ જીવો પ્રત્યે આદર એ મૂળ- ભૂત સૂત્ર છે. એવી દલીલો કરવામાં આવે છે કે પશુનાં બલિદાનિથી દેવો રીઝે વરસાદ પડે, દેવોનાં આશીર્વાદ મળે, એ પશુનાં માંસનો પ્રસાદ ખાવાથી પુણ્ય મળે અને વળી બલિદાન અપાયેલ પશુને સદ્ગતિ મળે.

અમુક સંપ્રદાયો તો માને છે કે પશુઓમાં આત્મા નથી અને કતલ કરવામાં આવે તો એમને કંઈ પીડા થતી નથી. અમુક સ્થાપિત હિતો વાળા વર્ગે પોતાની દુકાન ચલાવવા માટે આ બધું ઉપજાવી કાઢેલું છે. વળી માણસને માંસભક્ષણ કરવું પણ હોય તો પણ તેઓ મૃત્યુ પામેલાં પશુનું માંસ નથી ખાતાં પણ માંસ મેળવવા માટે પશુની હત્યા કરે છે સરવાળે તો શબનું જ માંસ ખાય છે. પરંતુ જીવતા પ્રાણીને શબ બનાવ્યા પછી જ ખાય છે.

પશુઓને જ્યારે કતલખાને લઈ જવાય છે. ત્યારે એને ઘણોજ ભય અને વેદના થાય છે કારણકે મૃત્યુ નજર સામે ઉભેલું હોય છે, જેને કારણે કેટલાંક જાનવરો તો કોંઈ અથવા પાગલ બની જાય છે, અત્યંત ભય પામી ભાગવા માંડે છે. એમની આંખમાંથી આંસુની ધાર ચાલી જાય છે. જાનવરોની હત્યા વખતનું દ્રશ્ય ભયાનક હોય છે ભયંકર વેદનાથી તેઓ ચીસો પાડે છે, તરફડે છે, જેમ જેમ લોહી વહેતું જાય છે તેમ તેમ રીભાય છે. જીવતા જીવની ચામડી અને માંસ નિર્દયતાથી અલગ કરી દેવામાં આવે છે, કતલ પહેલાંની વેદના અને આક્રોશ થકી Toxin જેવા ઝેર ઉત્પન્ન થાય છે કે જેનું માંસ પણ ઝેરમય બની જાય અને આવું માંસ ખાવાથી મનુષ્યમાં તાણ અને સન્નિપાત જેવા રોગ થાય છે.

એક માન્યતા એવી છે કે માંસ ખાવામાં પ્રોટીન મળે છે અને તંદુરસ્તી વધે છે. આ માન્યતા ભૂલ ભરેલી છે. કારણ એટલાંજ પ્રોટીન શાકાહારી વગેરે પદાર્થોમાં પણ મળી રહે છે. જ્યારે વિજ્ઞાને સાબિત કર્યું છે કે વધારે પડતાં પ્રોટીન યુક્ત આહારથી અનેક રોગો પેદા થાય છે અને માનવીની પ્રજા ઉત્પત્તિની ક્ષમતા ઉપર હાનિકારક અસર પડે છે.

માંસ ભક્ષણથી એક બાજુ મનુષ્યની પાશવતા વધતી જાય છે, તેમ બીજી બાજુ બુદ્ધિથી તે હિન થતો જાય છે. માંસ ભક્ષણ ઉત્તેજના વધારે છે નૈતિકતા અને મનોબળને ક્ષીણ કરી નાંખે છે. માંસભક્ષકનું મસ્તક વિચારવામાં ક્ષીણ બનતું જાય છે. હમણાં હમણા જાનવરોમાં બીમારીઓ ઘણી વધતી જાય છે. જાનવરોને જુદા જુદા પ્રકારની બસ્સો બીમારી થાય છે. તેમાંથી સો જેટલી તો તેનું માંસ ખાનારને પણ થાય છે, કેન્સર, ટ્યુમર જેવી બીમારી

એનાં ઉદાહરણ રૂપે છે.

માંસ ભક્ષણથી કૃમિનો પણ રોગ થાય છે ઘેટાં-બકરાનાં લીવર અને ફેફસામાં પાણી જેવો એક પદાર્થ (cysts) હોય છે, જે પ્રાણીઓને કષ્ટ આપ્યા કરે છે. આ પદાર્થવાળું માંસ ખાવામાં આવી જાય તો તે મનુષ્યના શરીરનાં અવયવો માટે ખૂબ નુકશાનકારક પુરવાર થાય છે.

થોડાંક વર્ષો પહેલાં લંડનની એક ઈન્સ્યુરન્સ કંપનીએ શાકાહારીઓના વીમા માટે છ ટકા વળતર માટે પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો, કારણકે તેમનું માનવું હતું કે માંસાહારી કરતાં શાકાહારીઓ સ્વસ્થ અને દીર્ઘાયુ હોય છે. માંસ ભક્ષણથી કોઈ સંતોષ નથી મળતો, પણ દર્દ, પરેશાની અને ક્યારેક મૃત્યુ મળે છે.

માનવીની નજીક એવા કેટલાંક વાનરોની જાતિ પણ શાકાહારી છે. માણસની જેમ એના શરીરની પણ રચના શાકાહાર માટે યોગ્ય છે, માંસ ભક્ષણ માટે નહીં. માણસ અને આ વાંદરાઓમાં પણ કોઈ નહોરવાળા પંજા નથી કે તીક્ષ્ણ દાંત નથી, ચાર્લ્સ ડાર્વિન અને જુલિયન હકસ્લે જેવા વૈજ્ઞાનિકો એ પણ આને સમર્થન આપ્યું છે.

સૃષ્ટિનાં મહાકાય અને શક્તિશાળી પ્રાણીઓ પણ શાકાહારી છે, હાથી, ઊંટ, જીરાફ, ગેંડો, હિપોપોટેમસ, ગાય, બળદ, ભેંસ વગેરે બધા શાકાહારી છે. શાકાહારી પ્રાણીઓનું મોંઢું ગોળ હોય, જ્યારે માંસભક્ષીઓનું લંબગોળ આકારનું હોય. માંસભક્ષી પ્રાણીઓનાં આંતરડાની લંબાઈ ટુંકી હોય છે જે માંસ ભક્ષણને અનુરૂપ છે, જ્યારે શાકાહારીમાં તે લાંબા હોય છે. અને શાકાહારને તે અનુરૂપ છે. માંસભક્ષી જાનવરનું લીવર, યુરીક એસીડ અને અન્ય ઝેરી પદાર્થો જે માંસાહારથી ઉત્પન્ન થાય છે, તે નાના આંતરડા વડે જલ્દીથી બહાર ફેંકી શકે છે, જ્યારે મનુષ્યના લાંબા આંતરડામાં ભોજન સામગ્રી ઘણા સમય સુધી રહે છે જેથી માંસ ખાનાર માણસના પેટમાં ઉત્પન્ન થયેલાં પદાર્થો અધિક સમય સુધી રહે છે Toxins વિ- લિવર ઉપર બોજા રૂપ બને છે. આવા ઝેરો અંદરને અંદર શોષાય જાય છે અને કોઈને કોઈ રોગને જન્મ આપે છે.

ફળભક્ષી પ્રાણીનાં આગળનાં દાંત વિકસિત હોય છે અને પાછળનાં દાંત પીસવા અને ચાવવા માટે યોગ્ય હોય છે જ્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીમાં આગલાં દાંત નાના હોય છે અને પાછળનાં લાંબા અને તીક્ષ્ણ હોય છે; ફળભક્ષી પ્રાણીનું જડબું ખોરાક ને પીસવા, ચાવવા માટે યોગ્ય હોય છે, જ્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીનું જડબું ઉપર નીચે બન્ને બાજુ કામ કરે છે અને ચીરફાડની ક્ષમતા ધરાવે છે. ફળભક્ષી પ્રાણીની લાળ પૂર્ણ વિકસિત પ્રક્રિયા છે તે ખારાશ યુક્ત હોય છે અને મીઠાશ તેમજ સ્ટાર્ચને પચાવવામાં સહાયક હોય છે. માંસભક્ષી પ્રાણીની લાળ એસિડયુક્ત હોય છે. અને માંસમાં રહેલા પ્રોટીન ને પચાવવા સહાય રૂપ થાય છે. વળી સ્ટાર્ચને પચાવવા માટેના રસ - ટીયાલીન એમાં બિલકુલ હોતો નથી. ફળભક્ષી પ્રાણીઓનું પેટ લાંબુ અને ચોરસ જેવું હોય છે અને એની રચના અટપટી હોય છે, ત્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીનું પેટ સીધું, ગોળાઈવાળું અને થેલી જેવું હોય છે જે શાકાહારીઓ કરતાં દસ

ગણું હાઈડ્રોકલોરિક એસિડ છોડે છે. ફળભક્ષી પ્રાણીઓનાં આંતરડા એનાં ધડથી બાર ગણી લંબાઈના હોય છે, જ્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીનાં આંતરડાનો આકાર ગુંચળાવાળો હોય છે, અને ભોજન પચાવવાનું કામ કરે છે જ્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીના આંતરડા, નાનાં અને સીધા હોય છે અને એનું કામ ભોજન પચાવવાનું નહિ પણ મળત્યાગ કરવાનું હોય છે. ફળભક્ષી પ્રાણીઓનું લીવર યુરિક એસિડ યા પેશાબને બહાર ફેંકવાનું કામ કરે છે જ્યારે માંસભક્ષીનું લીવર વધારે સક્રિય હોય છે અને ૧૦-૧૫ ગણું વધારે યુરિક એસિડ બહાર ફેંકી શકે છે. ફળભક્ષી પ્રાણીઓનાં હાથ અને આંગળીની બનાવટ ફળ તોડી શકે એવી હોય છે, જ્યારે માંસભક્ષીનો પંજો શિકાર કરવા માટે તથા ચીરફાડ માટે યોગ્ય હોય છે. ફળભક્ષી પ્રાણીઓની ચામડી અંદરના વધારાનાં પાણીને પસીના રૂપે બહાર લાવીને શરીરના ઉષ્ણતામાનનું નિયંત્રણ કરે છે, જ્યારે માંસભક્ષી પ્રાણીઓની ચામડીમાંથી કોઈ પસીનો આવતો નથી. વધારાનું પાણી મૂત્રાશય દ્વારા બહાર નીકળે છે. અને શરીરનું તાપમાન ઝડપી શ્વાસ લઈ નિયંત્રીત કરી શકે છે. ફળભક્ષી પ્રાણીઓના પેશાબમાં ખારાશ હોય છે અને કોઈ દુર્ગંધ નથી હોતી જ્યારે માંસભક્ષીનો પેશાબ એસિડયુક્ત અને દુર્ગંધવાળો હોય છે.

હાર્વડ વિશ્વવિદ્યાલયના ડૉ. મુરે માંસાહારનાં પરિક્ષણના પ્રયોગો બાદ તારવ્યું કે માંસાહાર બાદ હૃદયનાં ધબકારાં ૨૫ - ૫૦ % વધી જાય છે અને આ સ્થિતિ ૧૫-૨૦ કલાક સુધી રહે છે.

એન આર્બર વિશ્વવિદ્યાલયનાં ડૉ. લ્યુબર્ગે જનાવર પર માંસાહારનો પ્રયોગ કર્યો. એક ઝુપના પ્રાણીઓને માત્ર માંસાહાર કરાવ્યો અને બીજા ઝુપના પ્રાણીઓને શાકાહાર પર રાખ્યા. માંસાહારી પ્રાણીઓ ખૂબ લાંબા, ચોડા તંદુરસ્ત દેખાવા લાગ્યા પરંતુ થોડા સમયમાં કિડનીના રોગથી મૃત્યુ પામ્યા. જ્યારે શાકાહારી પ્રાણીઓ વધુ સ્વસ્થ રહ્યાં અને વધારે જીવ્યા.

આ બધા સંશોધનો જોતાં નિશ્ચિત થાય છે કે માણસની પ્રકૃતિથી, શરીર રચનાથી અને નૈસર્ગિક વૃત્તિથી શાકાહાર જ એના માટે યોગ્ય છે. માંસાહારની પ્રવૃત્તિ એ માનવીની વિકૃતિ છે. અને માણસમાં રહેલી દયાની ભાવનાને દબાવ્યા વગર માંસાહાર કરવો અશક્ય છે. માંસાહારથી માનવીય ગૌરવ હણાય છે. માનવીની તામસી પ્રકૃતિ વધુ ક્રિયાશીલ થાય છે. એ હિંસક બને છે; ક્રૂર બને છે.

લિયો ટોલ્સટોય એક વખત કતલખાનું જોવા ગયા. તેનું એમણે વર્ણન લખ્યું છે જે એટલું કમકમાટી ભર્યું છે, આપણે પૂરું વાંચી પણ ન શકીએ. ટોલ્સટોયે લખ્યું છે, કે જે કુર રીતે હત્યા કરવામાં આવતી હતી અને પ્રાણીને જે વેદના સહેલી પડતી હતી એનાં આઘાત કરતાં મને વધારે આઘાત એ વાતનો લાગ્યો કે માનવી પોતાની પ્રકૃતિગત કરુણાને દબાવી આવી કુરતા આચરે છે !

માનવી જો તદુરસ્તી માટે માંસાહાર કરતો હોય, તો માંસાહાર વધારે નુકશાનકારક છે. સ્વાદ માટે કરતો હોય તો શાકાહારમાં

અનેક વિવિધ પ્રકારની વાનગી અને અનેક પ્રકારના સ્વાદ શક્ય હોય છે જે માંસાહારમાં શક્ય નથી.

બીજી અગત્યની વાત એ છે કે માંસાહારીઓ શાકાહારી પ્રાણીઓની કતલ કરીને માંસાહાર કરે છે - માંસભક્ષી પ્રાણીઓની નહિ, જે સરવાળે સાબિત કરે છે કે શાકાહાર એ શ્રેષ્ઠ આહાર છે અપવાદ રૂપ કેટલીક જાતિઓ સાપ-ઉંદર કે મગર પણ ખાય છે.

પશ્ચિમ જેવા દેશો પણ માત્ર ધાર્મિક ભાવનાથી પ્રેરાઈને નહિ પણ વૈજ્ઞાનિક સંશોધનને પરિણામે શાકાહાર તરફ વળ્યા છે. અનેક સંસ્થાઓ આ દિશામાં કાર્ય કરી રહી છે. માંસાહારથી હૃદયરોગ, કેન્સર, જેવા બીજા કેટલાક રોગો થાય છે એની યાદી લાંબી થતી જાય છે.

ખ્રિસ્તીઓનાં સેવન્થ ડે એડવેન્ટિસ્ટ ચર્ચે હવે પોતાની એકસો નેવું શાખાઓ દ્વારા માંસ ભક્ષણ અને જાનવરોની હત્યાઓના વિરોધમાં આખી દુનિયામાં પોતાની વાત બુલંદ રીતે રજૂ કરી છે આ ચર્ચનાં આશ્રયે ૪૬૫૦ શિક્ષણ સંસ્થાઓ અને ૪૨૫ આરોગ્ય ધામો, હોસ્પિટલો અને સ્વાસ્થ્ય સેવા-કેન્દ્રો છે. પોતાની આ સંસ્થાઓ દ્વારા આ દેવળે ખૂબ સફળતાપૂર્વક માંસભક્ષણથી થનાર નુકશાનની જ વાત લોકો સુધી પહોંચાડી છે એનાં પ્રચાર - પ્રસારમાં પણ અમૂલ્ય યોગદાન આપ્યું છે.

ખ્રિસ્તમાં છેલ્લા સો વર્ષથી વેજેટેરીયન સોસાયટી ચાલે છે અને શાકાહારની પ્રચાર ઝુંબેશ ચાલે છે.

ખ્રિસ્તની 'ધ યંગ ઈન્ડિયન વેજેટેરીયન્સ' સંસ્થાના યુવાન ભારતીય કાર્યકરોએ પોતાના ખર્ચે માંસાહારની વિરૂધ્ધ જેહાદ ઉપાડી છે. આ યુવાનોએ ૧૯૭૫ માં 'શાકાહાર દિવસ' ઉજવ્યો, પ્રવચનો આપ્યા, પ્રશ્નોત્તરી થઈ. ગુજરાતી ભોજન દ્વારા વિદેશીઓને માંસાહાર નિષેધ તરફ વાળ્યા અને ઘણાં વિદેશીઓએ માંસાહાર ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા પત્રો પર સહી કરી. ધીરે ધીરે 'શાકાહારી દિવસ' મોટા પાયા પર ઉજવાવા લાગ્યો. લંડન, વેમ્બલી, મોંચેસ્ટર, બર્મિંગહામ વગેરે સ્થળોએ ઉજવાયો. શાકાહારી ભોજનના વર્ગો શરૂ કરાવ્યા. લંડન શહેરમાં 'ગાંધી રેસ્ટોરન્ટ' નામની હોટલમાં માંસાહાર પીરસાતો, આ સંસ્થાના યુવાનોએ એ વિરૂદ્ધ સફળ ઝુંબેશ ઉપાડી અખબારોમાં લખ્યું અને છેવટે હોટલ માલિકે હોટલનું નામ બદલવું પડ્યું.

ઈંગ્લેન્ડના સમાજવાદી પાર્લામેન્ટરીઅન ટોની લેનની દિકરીએ પિતાને કહ્યું " તમે સમાજવાદી છો સમાજના કલ્યાણમાં માનો છો. સમાજમાં માનવી ઉપરાંત પ્રાણીઓ પણ છે તો તેમના કલ્યાણનો વિચાર કેમ કરતા નથી ?

ટોની લેનનું હૃદય પરિવર્તન થયું અને એણે માંસાહાર છોડી દીધો અને એનો જાહેરમાં એકરાર પણ કર્યો !

પાર્લામેન્ટના સ્પીકર બર્નાર્ડ વિથેરીલ ચૂસ્ત શાકાહારી છે. શાકાહારના સંમેલનોમાં પણ સક્રિય ભાગ લે છે.

(અનુસંધાન પાના ક. ૮૦ ઉપર)